

Odnos tolerancije i osobina ličnosti kod budućih učiteljica

Pilinger, Sanja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:141:239551>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-04-11**

Repository / Repozitorij:

[FOOZOS Repository - Repository of the Faculty of Education](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Sanja Pilinger

**ODNOS TOLERANCIJE I OSOBINA LIČNOSTI KOD BUDUĆIH
UČITELJICA**

DIPLOMSKI RAD

Osijek, 2020.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni Učiteljski studij

ODNOS TOLERANCIJE I OSOBINA LIČNOSTI KOD BUDUĆIH UČITELJICA

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Primijenjena razvojna psihologija

Mentor: Tena Velki, izv. prof. dr. sc.

Student: Sanja Pilinger

Matični broj: 0267032908

Modul: A (razvojni modul)

Osijek, srpanj, 2020.

Ovaj diplomski rad posvećujem svojim roditeljima, svojoj Nini i Hrvoju.

Bez vas i vaše podrške ovo ne bih uspjela. Hvala vam za sve!

SAŽETAK

Ne postoje mnoga istraživanja koja govore kakav je odnos tolerancije s osobinama ličnosti kod budućih učiteljica/učitelja. Kako bi se saznalo nešto više o ovoj problematici, provedeno je istraživanje s ciljem ispitivanja povezanosti tolerancije s različitim osobinama ličnosti kod budućih učiteljica. U ovom istraživanju su postavljena dva problema. Prvi problem bio je utvrditi povezanost tolerancije s različitim osobinama ličnosti, a drugi problem bio je utvrditi postoje li razlike u toleranciji s obzirom na broj braće i/ili sestara te s obzirom na godinu studija koju su sudionici pohađali. U istraživanju su sudjelovala 123 studenta prve (16,3%), druge (9,8%), treće (11,4%), četvrte (26%) i pete (36,6%) godine Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti, Učiteljskog studija u Osijeku. Uzorak se sastojao od 95,1% ženskoga spola i 4,9% muškoga spola u rasponu dobi od 19 do 28 godina s prosječnom dobi od 22,32 (SD = 1,87). Sudionici su popunili online upitnik koji se sastojao od tri dijela. Prvi dio bio je vezan uz opće podatke sudionika, drugi dio bio je *Upitnik za samoprocjenu tolerancije prema nekim oblicima ponašanja članova obitelji* (Krizmanić i Kolesarić, 2005) i treći dio *NEO Inventar ličnosti* (Costa i McCrae, 1992). Kako bi se utvrdio stupanj povezanosti tolerancije i različitih osobina ličnosti, izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije. Kako bi se utvrdile postoje li razlike u toleranciji s obzirom na broj braće i/ili sestara i s obzirom na godinu studija, izračunati su t – testovi. Rezultati istraživanja su pokazali kako nema statistički značajne povezanosti između tolerancije i osobina ličnosti te da ne postoje razlike u toleranciji s obzirom na broj braće i/ili sestara i s obzirom na godinu studija koju su sudionici pohađali.

Ključne riječi: empatija, petofaktorski model ličnosti, prosocijalno ponašanje, snošljivost

Title: The relationship between tolerance and personality traits in future teachers

SUMMARY

There is not much research that says what is the relationship of tolerance with personality traits in future teachers. In order to find out more about this issue, a study was conducted to examine the relationship between tolerance and different personality traits in future teachers. Two problems were posed in this study. The first problem was to determine the association of tolerance with different personality traits, and the second problem was to determine whether there were differences in tolerance with respect to the number of siblings and with respect to the year of study attended by participants. 123 students of the first (16.3%), second (9.8%), third (11.4%), fourth (26%) and fifth (36.6%) year of the Faculty of Education participated in the research, Teacher Training in Osijek. The sample consisted of 95.1% females and 4.9% males ranging in age from 19 to 28 years with a mean age of 22.32 (SD = 1.87). Participants completed an online questionnaire consisting of three parts. The first part was related to the general data of the participants, the second part was the Questionnaire for self-assessment of tolerance towards some forms of behavior of family members (Krizmanić and Kolesarić, 2005) and the third part was the NEO Personality Inventory (Costa and McCrae, 1992). To determine the degree of association between tolerance and different personality traits, the Pearson correlation coefficient was calculated. In order to determine whether there are differences in tolerance with regard to the number of siblings and with regard to the year of study, t - tests were calculated. The results of the research showed that there is no statistically significant correlation between tolerance and personality traits and that there are no differences in tolerance with regard to the number of siblings and with regard to the year of study that the participants attended.

Key words: empathy, five – factor personality model, prosocial behavior, tolerance

SADRŽAJ

Uvod	8
Pregled relevantne literature	9
Tolerancija	9
Crte ličnosti	11
Odnos tolerancije i crta ličnosti	13
Odnos tolerancije i nekih osobnih karakteristika sudionika	14
Metodologija	16
Cilj istraživanja	16
Problemi i hipoteze	16
Sudionici	17
Mjerni instrument	18
Postupak istraživanja	19
Rezultati istraživanja i interpretacija	20
Deskriptivna statistika	20
Povezanost tolerancije s osobinama ličnosti	21
Razlike u toleranciji s obzirom na broj braće i/ili sestara	21
Razlike u toleranciji s obzirom na godinu studija	22
Rasprava	23
Zaključak	27
Popis literature	28

UVOD

U današnjem svijetu se u neposrednoj blizini ili preko medija susrećemo s različitim ljudima, onima koji su drugačiji od nas po spolu, rasi, vjeroispovijesti ili nacionalnosti. I koliko god da je svijet napredovao, još uvijek postoji određena distanca od takvih ljudi. Takva distanca je uvjetovana određenim stereotipima ili predrasudama i prikazom netolerancije prema njima u medijima. Ali, nismo netolerantni samo prema različitim narodima, nego i prema ljudima iz svakodnevnog života (obitelji, prijateljima, kolegama s posla, učenicima...). Toleranciju/netoleranciju razvijamo od „malih nogu“. Odlaskom u vrtić ili školu, djeca su okružena različitom skupinom ljudi te tada mogu uočiti mnoge različitosti. U tom periodu uočavanja različitosti, trebalo bi doći do razvoja tolerancije. Veliku ulogu u razvoju tolerancije imaju učitelji. Zbog toga je važno da buduće učiteljice, a i učitelji budu tolerantni prema učenicima, kolegama i roditeljima. Važno je da učitelji toleranciju pokazuju i razvijaju kod učenika jer je upravo učitelj čest uzor učenicima i sam primjer dobrog vladanja. Kako bi učitelj razvijao toleranciju i prihvaćanje različitosti kod ljudi, učitelj treba biti kompetentan te je važno da se kontinuirano usavršava i stječe nova znanja. Za kontinuirano usavršavanje i stjecanje novih znanja potrebno je imati i razvijene određene osobine koje su temeljne odrednice našeg ponašanja.

Ovaj se diplomski rad sastoji od dva dijela: teorijskog i istraživačkog. U teorijskom dijelu su definirane tolerancija i crte ličnosti. Teorijski dio se sastoji i od nekoliko istraživanja koja su istraživala odnos tolerancije s crtama ličnosti te odnos tolerancije s drugim osobnim karakteristikama sudionika.

U istraživačkom dijelu provedeno je istraživanje s ciljem ispitivanja povezanosti tolerancije s različitim osobinama ličnosti. Problemi koji su postavljeni za ovo istraživanje bili su utvrditi povezanost između tolerancije i crta ličnosti te utvrditi postoje li razlike u toleranciji s obzirom na broj braće i/ili sestara i s obzirom na godinu studija sudionika. Istraživanje se provelo preko online upitnika koji je obuhvaćao samoprocjenu tolerancije prema nekim oblicima ponašanja članova obitelji i svojih osobina ličnosti. U istraživanju su sudjelovali studenti od prve do pete godine Učiteljskog studija u Osijeku. Pretpostavljalo se da će visoka razina tolerancije biti pozitivno povezana s crtama ličnosti potrebnim za učiteljski poziv te da će se utvrditi razlike u toleranciji s obzirom na broj braće i/ili sestara i s obzirom na godinu studija.

PREGLED RELEVANTNE LITERATURE

Tolerancija

„Naziv *tolerancija* nastao je iz latinskog glagola *tolerare*, koji znači „trpjeti“, „podnositi“. Tolerancija najčešće označava mogućnost podnošenja tjelesne ili duševne boli, neugode, stresa ili negativnih okolinskih pritisaka i utjecaja.“ (Krizmanić i Kolesarić, 2003: 9). UNESCO – va (1995) definicija tolerancije je da je to prihvaćanje, poštivanje i uvažavanje različitih svjetskih kultura. Također ističe kako tolerancija treba njegovati znanje, otvorenost, komunikaciju, slobodu mišljenja i vjerovanja. Praksa tolerancije znači da se jedni mogu pridržavati vlastitih uvjerenja i prihvaćanje da se drugi pridržavaju svojih. Praksa znači i da se prihvate činjenice da ljudska bića, prirodno različita po svom izgledu, govoru, ponašanju i vrijednostima, imaju pravo živjeti u miru i biti onakva kakva jesu te da se stavovi jednih ljudi ne nameću drugim ljudima (UNESCO, 1995). Početak nastanka tolerancije nije točno određeno, Krizmanić (2015) navodi kako možemo pretpostaviti da ona postoji od prvobitne ljudske zajednice. Ljudi su se trebali ponašati snošljivo jedno prema drugima jer bi ih njihovo nesnošljivo ponašanje u određenim situacijama dovelo u životnu opasnost. Krizmanić i Kolesarić (2003) navode nekoliko oblika tolerancije:

- *tolerancija nejasnoće* – sposobnost podnošenja nejasnoća, višeznačnosti neke situacije ili nedorečenosti
- *tolerancija anksioznosti* – pojedinac tolerira one situacije koje izazivaju anksioznost, to jest tjeskobu
- *tolerancija na frustraciju* – sposobnost zadržavanja kontrole nad vlastitim ponašanjem ili sposobnost odgađanja neke nagrade ili pohvale
- *tolerancija rizika* – odnosi se na pojedince koji mogu podnijeti visoki rizik, dok drugi ne mogu ili jednostavno ne žele
- *tolerancija na droge* – očituje se u tome da pojedinac ima smanjenu osjetljivost na alkohol, drogu i tada su mu potrebne sve veće količine
- *socijalna tolerancija* – sposobnost podnošenja nečeg odbojnog, različitog, drugačijeg
- *tolerancija prema ljudima* – sposobnost podnošenja ljudskih obilježja, kao na primjer izgleda, ponašanja, vjerovanja...
- *tolerancija prema idejama* – podnošenje tuđih ideja, ali ne mora nužno podnositi i osobu koja ih zastupa

- *snošljivost prema stvarima* – očituje se u osobnom ukusu pojedinca te stereotipe i predrasude koje je stekao prema nekim stvarima, ali ne mora podnositi i vlasnika tih stvari.

Krizmanić i Kolesarić (2003) navode kako smo najmanje tolerantni prema razlikama koje nas razlikuju od drugih ljudi te da trebamo učiti razvijati toleranciju. Kako bi učili toleranciju treba postojati empatija, odnosno misaono razumijevanje drugog živog bića i uživljavanje u njegov položaj, problem ili situaciju. Treba postojati i moralne vrijednosti, poznavanje temeljnih ljudskih prava, razlikovanje dobra od zla... Nadalje, govore kako su tolerantnije one osobe koje su dobro raspoložene. Ukoliko smo ljuti, zabrinuti ili umorni postajemo i netolerantni. To možemo i uočiti kod toga da počinjemo primjećivati neke poštapalice kod svojih bližnjih, a dotada se uopće nismo obazirali na njih (Krizmanić, 2015). „Tolerancija je oblik prosocijalnog ponašanja. Prosocijalno ponašanje se češće izražava prema ljudima koje percipiramo kao slične, što vjerojatno vrijedi i za toleranciju, jer je poznato da je većina ljudi netolerantna upravo prema onima koje percipira kao različite ili drukčije.“ (Krizmanić i Kolesarić, 2003: 18). Raboteg – Šarić (1995: 13) prosocijalno ponašanje definira kao „voljno, intencionalno ponašanje koje ima pozitivne posljedice za druge ljude.“ Krizmanić i Kolesarić (2003) ističu kako u ispitivanjima nije pronađena povezanost između određenih crta ličnosti i prosocijalnog ponašanja, te iz toga možemo povezati da onda ni tolerancija nije povezana s određenim crtama ličnosti. Osobine ličnosti koje pogoduju toleranciji su samodisciplina koja nam pomaže svladati negativne emocije, poštovanje temeljnih ljudskih prava, hrabrost koja nam pomaže da istaknemo netoleranciju prema onima koji šire mržnju prema drugačijim osobama i stavovima, uljudno ponašanje i emocionalna zrelost (Krizmanić, 2015). Isti autor navodi kako razvitku tolerancije pogoduje i opća društvena klima. Ako je opća društvena klima izrazito netolerantna prema nekoj društvenoj zajednici, onda će i razvitak tolerancije biti nemoguć dok ne dođe do neke promjene. Do najbrže promjene će doći ako mediji osude takvo netolerantno ponašanje i usmjeravanjem zajednice prema tolerantnijem ponašanjem. Tolerancija i netolerancija može se izražavati verbalno i neverbalno. Tolerancija se ukoliko postoji interakcija među ljudima verbalno izražava putem razgovora, pohvala i interesa, a neverbalno putem šutnje, kontakta očima, ljubaznim tonom glasa i smiješkom. Suprotno, netolerancija se verbalno izražava razgovorom, vrijeđanjem, izrugivanjem, prijetnjama, nasiljem i progonom, a neverbalno šutnjom, ljutitim pogledom, mrštenjem, određenim gestama i hladnim tonom glasa. Ukoliko interakcija među ljudima ne postoji, tolerancija i netolerancija se neverbalno izražavaju izbjegavanjem, odbijanjem mogućnosti kontakta i

ignoriranjem (Krizmanić i Kolesarić, 2003). Netolerancija u ponašanju se očituje kroz stereotipiziranje, odnosno opisivanje članova neke skupine negativnim atributima te uvredama, izrugivanjem i izražavanjem predrasuda, to jest sudovi koji se donose na temelju stereotipa. Dio svakodnevnog života pojedinca uključuje misli i osjećaje, planove za naredne dane, sjećanja i raspoloženja, susrete s bliskim, manje bliskim ljudima i onima nepoznatima te pokazivanje snošljivosti/nesnošljivosti prema njima. Na radnome mjestu često dolazi do sukoba među kolegama jer su njihovi kontakti česti i dugotrajni. U kontaktima s drugim ljudima očituju se osobine ličnosti (utučenost, altruizam, svadljivost...), čuvstvena stanja (razdražljivost, loša raspoloženja...) i socijalizacija (stupanj usvojenih norma međuljudskih odnosa) (Krizmanić, 2015). Krizmanić i Kolesarić (2003) navode kako socijalizacijom pojedinac usvaja sustav vrijednosti od rođenja, ali se tijekom odrastanja sustav vrijednosti može mijenjati i usvajati neke nove. Ljudi se rađaju s određenim dispozicijama koje omogućuju olakšano učenje određenih stvari, a među tim dispozicijama je i učenje tolerancije. Djeca će usvojiti najčešće onakvo tolerantno ili netolerantno ponašanje kakvom je izloženo u obitelji. Obitelj ima najveći utjecaj na razvoj djetetovih stavova prema drugačijima od sebe te roditelji trebaju biti što tolerantniji. Osim obitelji, snažan utjecaj imaju i djetetovi vršnjaci i odgojno – obrazovne ustanove (Krizmanić, 2015). Kako treba poučavati toleranciju možemo uvidjeti iz sljedećeg citata: „... svugdje treba poučavati toleranciju prema različitim i različitostima bilo koje vrste te netoleranciju prema svemu i svakome tko ugrožava moralna načela i temeljna ljudska prava.“ (Krizmanić, 2015: 156).

Crte ličnosti

Postoje mnoge definicije ličnosti, ali prihvaćena je ta da „ličnost znači sveobuhvatnu cjelinu, integraciju osobina pojedinca u relativno stabilnu i jedinstvenu organizaciju koja determinira njegovu aktivnost u promjenjivoj okolini, oblikuje se i mijenja pod utjecajem te aktivnosti“ (Petz i sur., 2005; prema Lacković i Penezić, 2017: 12). Prema Milasu (2004) crte ili osobine ličnosti su temeljne odrednice ponašanja, a njihovo određenje je sukladno s određenjem stavova. Petz (2001: 306) crte ličnosti opisuje kao „...relativno nezavisne, opće i razmjerno trajne karakteristike koje nalazimo u cjelovitoj strukturi ličnosti. Velikim dijelom odnose se na emocionalne i motivativne karakteristike...“

Lacković i Penezić (2017) ističu kako se osnovne dimenzije ličnosti razlikuju od jednoga do drugoga psihoanalitičara. Neki smatraju da ih postoje samo tri, a neki da ih postoji

pet. Najpoznatiji zagovornik triju dimenzija ličnosti je Eysenck. „Njegove početne analize rezultirale su dvjema osnovnim dimenzijama ličnosti: introverzijom – ekstraverzijom i neuroticizmom. Kasnije dodaje i treću dimenziju – psihoticizam. Oštro kritizira petofaktorske modele, odnosno ideju da su pet faktora bazični u pogledu opisa ličnosti. Tako u kritiziranju ideje Coste i McCrae (1989, 1992) iznosi mnoge argumente u korist trofaktorskih rješenja, između ostalog i da su mnoga istraživanja i meta – analize pokazale da se na najvišem nivou nalaze tri, a ne pet faktora.“ (Karlović i Glavina Jelaš, 2015: 24). Međutim, istraživanja koja su urodila plodom su ona koja govore da postoje pet dimenzije ličnosti, u literaturi poznata kao big five ili petofaktorski model ličnosti (FFM). Prvo njihovo postojanje su izvijestili kritičari Cattellove taksonomije, Fiske (1949) i Norman (1963). Danas je poznat onaj petofaktorski model koji je nastao na osnovi ispitivanja upitnikom NEO – PI, autora Coste i McCraea.

McCrae i Costa (1999) navode kako njihov petofaktorski model (FFM) ličnosti je empirijska generalizacija o korelaciji osobina ličnosti. Isti autori (1992) navode kako je petofaktorski model prikaz strukture individualnih razlika u osobnosti. Univerzalne nam karakteristike, kao na primjer potreba za kisikom ne govore mnogo o samom pojedincu. Karakteristika pojedinca i ono što ga razlikuje od drugih su više ili manje dosljedni i povratni obrasci djelovanja i reagiranja na neku pojavu. Stoga, trebamo promatrati specifična ponašanja pojedinca, kako bismo otkrili kako drugi sa sličnim osobinama reagiraju i djeluju. Njihov petofaktorski model obuhvaća pet dimenzija ličnosti, a to su ekstraverzija (E), neuroticizam (N), otvorenost prema iskustvu (O), ugodnost (U) i savjesnost (S). Costa i McCrae (1992) ističu kako postojanje tih pet dimenzija ne govori ništa o tome odakle dolaze ti faktori, ali su istraživanja pokazala kako su velikim dijelom nasljedna. Kultura i društveno okruženje su središnji u formiranju znanja, vještina, uvjerenja, predrasuda, uloga i odnosa koje su oblikovane osobinama ličnosti. No, prema FFM – u, osobine ličnosti nemaju izravan utjecaj na ponašanje.

„Ekstraverziju obilježava socijalna pažnja, sklonost socijalnom vođenju, pretežito pozitivne emocije.“ (Lajunen, 2001; prema Lacković i Penezić, 2017: 109). Ekstraverti su skloni socijalnim vještinama, brojnim prijateljstvima, poduzetničkim interesima i sudjelovanju u raznim sportovima. Tatalović Vorkapić (2017) navodi kako ekstraverzija obuhvaća dinamične i intenzivne odnose s drugima, pričljivost i preuzimanje inicijativu u interakcijama. Nadalje, navodi kako su oni koji postižu visoku razinu ekstraverzije vedriji, aktivni, otvoreni prema drugim ljudima i imaju optimističan način razmišljanja. Neuroticizam

možemo objasniti kao sklonost tjeskobi, tuzi, stresu, ljutnji, sniženom raspoloženju i emocionalnoj osjetljivosti. Ljudi skloni neuroticizmu su niskog samopouzdanja, iracionalnih vjerovanja i pesimističnih stavova. Tatalović Vorkapić (2017) navodi kako osobe s izraženim neuroticizmom izrazito reagiraju na vanjske situacije i posjeduju više negativnih emocija, nervozni su, zabrinuti i nesigurni. Otvorenost prema iskustvu obilježava sklonost prema novim iskustvima u različitim područjima života. Otvoreni ljudi su pustolovi, imaju različita zanimanja, znanja o stranim jezicima, drugačije zanatske interese i prijatelje koji dijele jednake sklonosti kao oni. Otvoreni ljudi prema McCraeu imaju sklonost prema liberalnim i naprednim političkim pogledima (Milas, 2004). Prema Tatalović Vorkapić (2017) pojedinci koji imaju visoku razinu otvorenosti za iskustva su kreativni, inteligentni, skloni su razmišljanju i širokim interesima. U usvajanju društvenih stavova i socijalizacije, osim otvorenosti, sudjeluju još savjesnost i ugodnost. Savjesnost obilježava usmjerenost prema ciljevima, marljivost, urednost, pouzdanost i samodisciplina. Savjesne osobe imaju vještine vođe, dugoročne planove i tehničke vještine. Tatalović Vorkapić (2017) ističe kako se savjesnost očituje u razini radne organiziranosti te da su oni pojedinci koji imaju visoku razinu savjesnosti ustrajni, predani, točni, ambiciozni i odgovorni. Ugodnost karakterizira sklonost pregovaranju i suradnji, harmoniji obiteljskih i drugih odnosa, nesklonost sukobima, povjerenje, iskrenost, altruizam, skromnost i suosjećajnost. Ugodni ljudi imaju ugled slabog protivnika zbog toga što imaju neuvredljiv jezik, opraštaju i vjeruju u suradnju. „S obzirom na to u vrtiću i u školi odgajatelji i učitelji prenose svoja znanja cijelom svojom osobnošću, a ne odvojeno od nje, vrlo često se kaže da zapravo poučavaju ono što jesu (Palmer, 1998), a ne samo ono što je sadržaj učenja ili planirana nastavna jedinica.“ (Tatalović Vorkapić, 2017: 71). Tatalović Vorkapić (2017) ističe kako djeca školske dobi preferiraju prijateljski odnos s učiteljem, a ona djeca koja osjećaju da ih učitelj voli imat će i bolji školski uspjeh. Do samog učitelja je hoće li prihvatiti djecu onakva kakva jesu sa svojim strahovima i očekivanjima kako bi do samog boljeg školskog uspjeha i došlo.

Odnos tolerancije i crta ličnosti

Mount, Barrick i Stewart (1998) su istraživali stupanj povezanosti dimenzija petofaktorskog modela ličnosti s radom na poslovima koji uključuju međuljudske odnose. Rezultati su pokazali da su savjesnost, susretljivost i emocionalna stabilnost pozitivno povezani s radom koji uključuju međuljudske interakcije te da su emocionalna stabilnost i

susretljivost snažnije povezani s radom na poslovima koji uključuju timski rad. Krapić (2005) navodi kako su ekstraverzija, otvorenost za iskustva i savjesnost povezani s većom asertivnošću u traženju posla kod studenata te da je na temelju dimenzija ekstraverzije i savjesnosti moguće uvidjeti hoće li netko biti zaposlen nakon godinu dana poslije završetka obrazovanja. Nadalje navodi kako je dimenzija otvorenost prema iskustvu povezana s istraživačkim i umjetničkim interesima, dok su za socijalne interese povezane ekstraverzija i ugodnost. Ivona i Sindika (2008) pokazalo je pozitivnu korelaciju između visoko empatičnih i prosocijalno orijentiranih odgajatelja s višom razinom prosocijalnog ponašanja djece, što je preduvjet za razvoj tolerancije kod osobe. Valeryevna Belasheva i Fedorovna Petrova (2016) provele su istraživanje na studentima humanističkih programa čiji je cilj bio utvrditi veze između vanjske (interpersonalna tolerancija, komunikacijska tolerancija) i unutarnje (psihološka stabilnost) tolerancije te njezina dinamika manifestacije u razdoblju studiranja. Istraživanje je pokazalo kako s porastom razine neuropsihološke stabilnosti postoji tendencija za povećanje razine netolerantnih manifestacija u komunikaciji, međuetničkim odnosima, u odnosu prema raznim društvenim grupama (manjinama, zločincima, psihički bolesnim ljudima) te povećanje netolerancije u stavovima ličnosti, koji općenito definiraju stav o svijetu. Značajna pozitivna povezanost otkrivena je između emocionalne stabilnosti i manifestacije vanjske tolerancije, odnosno komunikacijske tolerancije te su otkrili negativnu vezu između tolerancije kao osobine ličnosti i ekstroverzivne orijentacije ličnosti. Studenti prvih godina su pokazali veću opću toleranciju i komunikacijsku toleranciju od ostalih sudionika. Velik broj sudionika pokazao je pojačanu emocionalnost, impulzivnost i smanjenu sposobnost održavanja određene razine psihološke stabilnosti u stresnim situacijama. Istraživanje koje je imalo za svrhu ispitati osobine ličnosti petofaktorskog modela, tolerancije dvosmislenosti i preuzimanje rizika kod početnika i iskusnih učitelja, pokazalo je da što su učitelji iskusniji, oni su tolerantniji i manje riskiraju (Rezaei, Vasheghani Farahani i Musaei Sejzehei, 2019).

Odnos tolerancije i nekih osobnih karakteristika sudionika

Hoffmann (1977) ističe kako je istraživanje pokazalo da žene imaju više razvijenu empatiju od muškaraca zbog toga što su žene sklonije zamisliti sebe na mjestu druge osobe i suosjećati s njom. Eisenberg i Mussen (1989) navode istraživanja koja su istraživala odnose među braćom i/ili sestrama. Isti autori ističu kako braća i/ili sestre provode mnogo vremena

igrajući se i surađujući te pokazuju brigu jedni za druge. Mlađa braća i/ili sestre su oponašala ponašanja starijih, pogotovo one istoga spola, a starija braće i/ili sestre su imali veću razinu prosocijalnog ponašanja. U istraživanju koje su Fulgosi – Masnjak, Igrić i Lisak (2013) provele cilj je bio dobiti uvid roditelja u poimanje tolerancije i prihvaćanje različitosti te kompetentnosti učitelja za dobru suradnju kao poticaj vršnjačkog prihvaćanja u razredu. Istraživanje je provedeno kao fokus grupa u kojem su sudjelovali roditelji djece s i bez teškoća u razvoju. Rezultati su pokazali kako roditelji smatraju da su učitelji kompetentni za poučavanje, ali im nedostaju odgojni postupci koji uvažavaju djetetove sposobnosti i potrebe, drugim riječima nedostaje im tolerancije. Roditelji ističu kako učitelji trebaju imati osobine ljubavi i povjerenja u djecu. Roditelji djece s teškoća u razvoju razvili su ljutnju prema učiteljima jer smatraju da učitelji ne uvažavaju njihova mišljenja. Istraživanje u kojem je sudjelovalo 320 studenata četiriju zagrebačkih fakulteta humanističkih znanosti pokazalo je kako studenti humanističkih znanosti imaju visoki stupanj tolerancije prema drugima i drugačijima te ne podržavaju diskriminaciju manjina što je itekako pozitivna stvar za društvo (Pilar i Markešić, 2019).

Buduće učiteljice i učitelji imaju veliku ulogu u odgoju i obrazovanju. Oni ne surađuju samo s učenicima, nego i sa stručnim suradnicima i roditeljima. Učiteljice i učitelji su uzor učenicima kako se treba ponašati i zbog toga je izrazito važno da su tolerantni. Empatične i tolerantne učiteljice i učitelji pridonose razvitku tolerancije kao oblika prosocijalnog ponašanja kod djece. Tolerancija označava da se prihvaćaju i uvažavaju različitosti te da se njeguje otvorenost, komunikacija i sloboda mišljenja. Zbog toga je važno imati razvijene i određene crte ličnosti. Crte ličnosti koje bi buduće učiteljice i učitelji trebali imati razvijene su na prvom mjestu savjesnost i otvorenost prema iskustvu. Savjesne učitelje opisujemo kao marljive, usmjerene prema određenim ciljevima, pouzdane, uredne i odgovorne što roditelji jako cijene. Važno je da učitelj bude i otvoren prema iskustvu jer ovu dimenziju karakterizira kreativnost, inteligencija, liberalizam. Buduće učiteljice i učitelji trebaju u svom razredu osigurati ugodno ozračje u kojem će se svi učenici osjećati sigurno i prihvaćeno, u kojem će vladati poštivanje, sloboda mišljenja, jednakost i pravednost.

METODOLOGIJA

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je bilo ispitati povezanost tolerancije s različitim osobinama ličnosti kod budućih učiteljica, ali i učitelja.

Problemi i hipoteze

U ovom istraživanju su određena dva istraživačka problema:

1. Utvrditi postoji li povezanost tolerancije s osobinama ličnosti (ekstraverzijom, neuroticizmom, otvorenosti za iskustva, savjesnosti i ugodnosti).

H1a. Visoka razina tolerancije je pozitivno povezana s ekstraverzijom.

H1b. Visoka razina tolerancije je negativno povezana s neuroticizmom.

H1c. Visoka razina tolerancije je pozitivno povezana s otvorenosti za iskustva.

H1d. Visoka razina tolerancije je pozitivno povezana sa savjesnosti.

H1e. Visoka razina tolerancije je pozitivno povezana s ugodnosti.

2. Utvrditi postoje li razlike u toleranciji s obzirom na broj braće i/ili sestara i godinu studija koju sudionici pohađaju.

H2a. Sudionici koji nemaju braće i sestre ili imaju samo jednog brata ili sestru imaju nižu razinu tolerancije s obzirom na sudionike koji imaju dva i više braće i/ili sestara.

H2b. Sudionici nižih godina studija (1., 2., 3.) imaju nižu razinu tolerancije s obzirom na sudionike viših godina studija (4. i 5.).

Sudionici

Sudionici istraživanja su činili studenti od 1. do 5. godine Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti, Učiteljskog studija u Osijeku. Broj sudionika koji su sudjelovali u istraživanju je 123. Zbog nastale situacije s COVID – 19, sudionici su se ispitivali putem online upitnika. Sudionicima je bilo navedeno obrazloženje zašto se ispituju te da je istraživanje dobrovoljno i anonimno. Postotak muških sudionika je 4,9% (6), a postotak ženskih sudionika je 95,1% (117). Prosječna dob u istraživanju je bila 22 (22,32). Najviše su sudjelovali studenti pete godine (36,6%, odnosno njih 45), a najmanje s druge godine (9,8%, odnosno njih 12) što je i prikazano u Tablici 1. Sudionika A modula je bilo 63 (51,2%), B modula 35 (28,5%) sudionika i C modula 25 (20,3%) sudionika. Ispitivali smo i koliki je broj braće i/ili sestara koji imaju studenti, a rezultat je prikazan u Tablici 2.

Tablica 1. Prikaz raspodjele studenata prema godini koju su pohađali

Godina	f	%
1. godina	20	16,3
2. godina	12	9,8
3. godina	14	11,4
4. godina	32	26
5. godina	45	36,6
Ukupno	123	100

Tablica 2. Prikaz raspodjele studenata prema broju braće i/ili sestara

Broj braće i/ili sestara	f	%
0	8	6,5
1	52	42,3
2	47	38,2
3	7	5,7
4 i više	9	7,3
Ukupno	123	100

Mjerni instrument

Instrument istraživanja je bio online upitnik koji je bio sastavljen od tri dijela. Prvi dio upitnika je uključivao opće podatke o sudioniku, kao na primjer spol, dob, studijska godina, modul te broj braće i/ili sestara.

Upitnik za samoprocjenu tolerancije prema nekim oblicima ponašanja članova obitelji (Krizmanić i Kolesarić, 2005)

Drugi dio upitnika se sastojao od 25 pitanja koja koriste Likertovu skalu. Svako pitanje ima ponuđena tri odgovora: *a) ne smeta mi* koji se bodovao s jednim bodom, *b) podnosim* koji je bodovan s dva boda i *c) ne podnosim* koji se bodovao s tri boda. Odgovor *a)* upućuje na ravnodušnost prema određenom ponašanju, odgovor *b)* na toleranciju jer određeno ponašanje smeta sudioniku, ali ga podnosi, a odgovor *c)* upućuje na netoleranciju. Sudionik je na svako pitanje odabrao jedan od odgovora koji najbolje opisuje njegovo doživljavanje određene situacije ili ponašanje koje primjećuje kod svojih članova obitelji. Rezultat ovog upitnika je suma svih danih odgovora. Veći broj bodova daje i veću nesnošljivost prema nekome ili nečemu. Do 35 bodova je iznadprosječna tolerancija, 35 – 55 bodova je prosječna tolerancija, a iznad 55 bodova je izrazito netolerantna osoba. Pouzdanost Upitnika za samoprocjenu tolerancije prema nekim oblicima ponašanja članova obitelji u provedenom istraživanju iznosi Cronbach $\alpha = 0,75$.

NEO Inventar ličnosti (Costa i McCrae, 1992)

Treći dio upitnika se sastojao od 50 pitanja koja koriste Likertovu skalu. U ovom dijelu upitnika od sudionika se tražilo da na svako pitanje zaokruži jedan broj koji najbolje opisuje njegovo ponašanje. Razine slaganja su bila od 1 do 5. Brojevi su označavali sljedeće: 1 – uopće se ne odnosi na mene, 2 – ne odnosi se na mene, 3 – niti se ne odnosi, niti se odnosi na mene, 4 – odnosi se na mene i 5 – u potpunosti se odnosi na mene. Svaka tvrdnja se bodovala onoliko kolika je bila razina slaganja, osim 2., 6., 8., 9., 10., 12., 16., 18., 19., 20., 22., 26., 28., 32., 36., 38., 46. gdje su se tvrdnje bodovale obrnuto. U ovom upitniku su se odgovori zbrajali posebno za svaku dimenziju ličnosti, odnosno za ekstraverziju, neuroticizam, otvorenost prema iskustvu, savjesnost i ugodnost. Za svaku dimenziju ličnosti

je moguće imati minimalno 10 bodova, a maksimalno 50 bodova. Pouzdanost NEO Inventara ličnosti u provedenome istraživanju kretala se od niske Cronbach $\alpha = 0,48$ do visoke $\alpha = 0,88$ (ekstraverzija $\alpha = 0,86$, neuroticizam $\alpha = 0,88$, otvorenost $\alpha = 0,48$, savjesnost $\alpha = 0,80$ i ugodnost $\alpha = 0,58$).

Postupak istraživanja

Istraživanje se provodilo online zbog nastale situacije s COVID – 19. Sudionicima je poslan e – mail s molbom da ispune upitnik te su bili upoznati s ciljem samog istraživanja. Naglašeno je da će se rezultati upitnika koristiti isključivo u svrhu izrade diplomskoga rada te da je ispunjavanje upitnika u potpunosti anonimno i dobrovoljno. Istraživanje se provodilo tijekom travnja i svibnja 2020. godine. Podatci su se prikupljali pojedinačno, a ispunjavanje upitnika trajalo je oko 15 minuta.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I INTERPRETACIJA

Deskriptivna statistika

Podatci su obrađeni u programu Statistica. Ovim istraživanjem željelo se ispitati je li visoka razina tolerancije pozitivno povezana s crtama ličnosti savjesnost i otvorenost prema iskustvu. Prije same statističke obrade, izračunati su deskriptivni podaci za sve varijable koje su se proučavale – broj braće i/ili sestara, toleranciju, ekstraverziju, neuroticizam, otvorenost prema iskustvu, savjesnost i ugodnost. U Tablici 3 prikazan je ukupan broj studenata (N), aritmetička sredina (M), minimalna (Min) i maksimalna (Max) vrijednost te standardna devijacija (SD) navedenih varijabli. Za korištene varijable prikupljene su samoprocjene svih sudionika (N = 123).

Tablica 3. Prikaz deskriptivnih podataka za mjerene varijable

VARIJABLA	N	M	Min	Max	SD
Broj braće i/ili sestara	123	1,65	0,00	4,00*	0,96
Tolerancija	123	53,65	38,00	70,00	6,15
Ekstraverzija	123	34,60	14,00	50,00	7,20
Neuroticizam	123	29,37	12,00	49,00	7,90
Otvorenost prema iskustvu	123	35,70	24,00	45,00	3,85
Savjesnost	123	39,22	18,00	49,00	6,15
Ugodnost	123	41,45	24,00	50,00	5,07

*Napomena: *Maksimalni broj braće i/ili sestara nije definiran, odgovor je glasio 4 i više*

Iznadprosječnu toleranciju, odnosno 35 i manje bodova, nije imao nitko od sudionika. Većinom su sudionici imali prosječnu toleranciju (36 – 55 bodova), N = 70 sudionika (56,91%). Zabrinjavajuće je to da je velik dio sudionika (N = 53, 43,09%) imao ispodprosječnu nisku razinu tolerancije (56 bodova i više).

Povezanost tolerancije s osobinama ličnosti

Kako bi se utvrdio stupanj povezanosti tolerancije s različitim osobinama ličnosti (ekstraverzijom, neuroticizmom, otvorenosti za iskustva, savjesnosti i ugodnosti) izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije. Rezultati su pokazali kako nema statistički značajne povezanosti ($p > 0,05$) između tolerancije i različitih osobina ličnosti čime nisu potvrđene navedene hipoteze (H1a – H1e). Rezultati korelacijske analize, odnosno, Pearsonovi koeficijenti korelacije, prikazani su u Tablici 4.

Tablica 5. Pearsonovi koeficijenti korelacije tolerancije s različitim osobinama ličnosti

	Tolerancija
Ekstraverzija	,018
Neuroticizam	,097
Otvorenost za iskustva	-,021
Savjesnost	,053
Ugodnost	,140

Napomena: $p > 0,05$ za sve koeficijente korelacije

Razlike u toleranciji s obzirom na broj braće i/ili sestara

Kako bi provjerili ima li razlike u toleranciji s obzirom na broj braće i/ili sestara provedeni su t – testovi za nezavisne uzorke čiji su rezultati prikazani u Tablici 6. Varijabla broj braće i/ili sestara u tu svrhu podijeljena je u dvije skupine. U prvu skupinu pripadaju oni sudionici koji nemaju brata i sestru ili imaju samo jednog brata ili sestru. U drugu skupinu pripadaju sudionici koji imaju dvoje ili više braće i/ili sestara.

Tablica 6. Rezultati testiranja razlike tolerancije s obzirom na broj braće i/ili sestara

	Broj braće i/ili sestara	N	M	SD	t
Tolerancija	1. skupina*	60	52,88	6,60	-1,354**
	2. skupina*	63	54,38	5,64	

Napomena: *1. skupina nema ili ima samo jednog brata ili sestru, a 2. skupina ima dva ili više braće i/ili sestara.

Legenda: ** $p > 0,05$

Sudionici koji nemaju brata i sestru ili imaju samo jednog brata ili sestru ne razlikuju se po toleranciji od sudionika koji imaju dvoje ili više braće i/ili sestara što nije u skladu s očekivanjima. Dakle, nije potvrđena hipoteza da sudionici koji nemaju braće i sestre ili imaju samo jednog brata ili sestru imaju nižu razinu tolerancije s obzirom na sudionike koji imaju dva i više braće i/ili sestara.

Razlike u toleranciji s obzirom na godinu studija

Kako bi provjerili razlikuju li se sudionici različitih godina studija po toleranciji provedeni su t – testovi za nezavisne uzorke čiji su rezultati prikazani u Tablici 7. Godine studija su podijeljene također u dvije skupine, niže godine i više godine studija. Niže godine studija obuhvaćaju sudionike prve, druge i treće godine studija, a više godine studija obuhvaćaju sudionike četvrte i pete godine studija.

Tablica 7. Rezultati testiranja razlike tolerancije s obzirom na godinu studija

	Godina studija	N	M	SD	t
Tolerancija	Niža*	46	52,74	6,13	-1,273**
	Viša*	77	54,19	6,14	

*Napomena: *Niža godina studija obuhvaća 1., 2. i 3. godinu studija, a viša obuhvaća 4. i 5. godinu studija.*

*Legenda: **p > 0,05*

Sudionici koji su pohađali nižu (1., 2. i 3.) godinu studija ne razlikuju se po toleranciji od sudionika viših (4. i 5.) godina studija što nije u skladu s navedenom hipotezom. Odnosno, nije potvrđena hipoteza da sudionici nižih godina studija (1., 2., 3.) imaju nižu razinu tolerancije s obzirom na sudionike viših godina studija (4. i 5.).

RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bilo je ispitati povezanost tolerancije s osobinama ličnosti kod budućih učiteljica, ali i učitelja. Sukladno navedenome cilju istraživanja, određena su dva problema: utvrditi postoji li povezanost tolerancije s osobinama ličnosti i utvrditi postoje li razlike u toleranciji s obzirom na broj braće i/ili sestara te s obzirom na godinu studija.

Povezanost tolerancije s različitim osobinama ličnosti

U skladu s ciljem istraživanja, prvi istraživački problem koji je postavljen bio je utvrditi povezanost tolerancije s različitim osobinama ličnosti. Hipoteze za ovaj problem su postavljene s pretpostavkom da je visoka razina tolerancije pozitivno povezana s dimenzijama ekstraverzije, otvorenosti za iskustva, savjesnosti i ugodnosti te da je visoka razina tolerancije negativno povezana s dimenzijom neuroticizma. Rezultati istraživanja nisu u skladu s očekivanjima te nisu potvrđene navedene hipoteze. Na utjecaj rezultata, odnosno da niti na jednoj dimenziji ličnosti nije utvrđena statistički značajna povezanost s tolerancijom je to da su pouzdanosti za dimenzije ličnosti niske, posebice za otvorenost ($\alpha = 0,48$) i ugodnost ($\alpha = 0,58$) pa je upitno je li upitnikom izmjerena stvarna razina ovih dimenzija. Naime, istraživanje (Krapić, 2005) je pokazalo kako su za socijalne interese povezane dimenzije ekstraverzija i ugodnost. Time se i kod budućih učiteljica i učitelja očekivalo da će biti visoka pouzdanost dimenzije ugodnosti. Na temelju istraživanja (Pilar i Markešić, 2019) koje je pokazalo kako studenti humanističkih znanosti imaju visoki stupanj tolerancije prema drugima, očekivalo se kako će i u ovom istraživanju bar dio sudionika imati iznadprosječnu toleranciju jer iako su buduće učiteljice i učitelji u interdisciplinarnom području, tijekom studija su dosta usmjereni na humanističke znanosti. No, s iznadprosječnom tolerancijom nema niti jednog sudionika što se nije očekivalo s obzirom na broj humanističkih kolegija koje sudionici polažu i s obzirom na studijsko usmjerenje. Moguće je da povezanost tolerancije s crtama ličnosti nije dobivena jer je većina sudionika ($N = 70$; 56,91%) pokazala prosječnu toleranciju, a dodatno je zabrinjavajuće što je ispodprosječnu razinu tolerancije izrazilo 53 sudionika (43,09%). Nadalje, nije dobiven puni raspon odgovora te je time smanjena varijanca, odnosno svi sudionici su davali podjednake odgovore za samoprocijenjenu razinu tolerancije. U jednom istraživanju je potvrđena pozitivna povezanost između crta ličnosti savjesnosti, susretljivosti i emocionalne stabilnosti s radom koji uključuju međuljudske interakcije (Mount, Barrick i Stewart, 1998). Učiteljski rad se zasniva na međuljudskim odnosima. Važna je kvalitetna

suradnja s učenicima, stručnim suradnicima, kolegama i roditeljima. Za razvoj tolerancije kod odraslih osoba Krizmanić (2015) navodi kako uvelike pomažu razne radionice koje imaju ulogu poticanja aktivne tolerancije. A aktivnom tolerancijom pojedinac prihvaća stvarnost onakvom kakva jest te je ona nemoguća bez empatije. Kako bi buduće učiteljice i učitelji učili učenike razvijati toleranciju, potrebna je i empatija. Ivon i Sindik (2008) su proveli istraživanje koje je pokazalo kako su učitelji s višom razinom empatije i prosocijalnog ponašanja pozitivno korelirali s višom razinom prosocijalnog ponašanja kod djece u odnosu od onih učiteljica koje su imale nižu razinu empatije i prosocijalnog ponašanja što se očitovalo i na sniženu razinu prosocijalnog ponašanja kod djece.

Razlike u toleranciji s obzirom na broj braće i/ili sestara i s obzirom na godinu studija

Drugi istraživački problem bio je utvrditi postoje li razlike u toleranciji s obzirom na broj braće i/ili sestara i s obzirom na godinu studija. Broj braće i/ili sestara bili su podijeljeni u dvije skupine. Prva skupina je obuhvaćala sudionike koji nemaju brata i sestru ($M = 52,88$) ili imaju jednog brata ili sestru, a druga skupina je obuhvaćala koji imaju dvoje ili više braće i/ili sestara ($M = 54,38$). Naime, hipoteza koja je postavljena s pretpostavkom da će sudionici koji nemaju braće i sestre ili imaju samo jednog brata ili sestru imati nižu razinu tolerancije s obzirom na sudionike koji imaju dva i više braće i/ili sestara nije potvrđena jer nije utvrđena razlika u toleranciji. Pretpostavilo se kako će sudionici s više braće i/ili sestara imati veću razinu tolerancije jer su okružena osobama različitima od sebe te to pridonosi razvoju tolerancije. Ovdje možemo navesti istraživanje koje je utvrdilo kako odnosi s braćom i/ili sestrama pridonose razvoju prosocijalnog ponašanja time što mlađa djeca oponašaju stariju djecu, a kod starije djece je utvrđena viša razina prosocijalnog ponašanja, odnosno viša razina tolerancije jer se brinu za mlađu braću i/ili sestre (Eisenberg i Mussen, 1989). Naime, nismo ispitivali jesu li sudionici stariji/a ili mlađi/a brat/sestra što je možda važnije od samog broja braće/sestara. Zbog toga možda nisu dobivene razlike u toleranciji s obzirom na broj braće i/ili sestara. Također zbog malog broja sudionika bez braće/sestara ($N = 8$) nije bilo moguće testirati razlikuje li se ta skupina u odnosu na ostale koji imaju barem jednog brata/sestru. Nadalje, još jedna hipoteza koja je postavljena za ovaj istraživački problem je da sudionici nižih godina studija (1., 2., 3.) imaju nižu razinu tolerancije u odnosu na sudionike viših godina studija (4. i 5.). Navedena hipoteza nije potvrđena, nisu dobivene razlike u razini tolerancije s obzirom na godinu studija koju su sudionici pohađali. Očekivalo se kako će više

godine studija pokazati veću razinu toleranciju jer su bili više u kontaktu s učenicima i više su upoznati u sam rad time što su sudjelovali na javnim satima i imali su više sati stručno – pedagoške prakse. Istraživanje koje su provele Valeryevna Belasheva i Fedorovna Petrova (2016) pokazuje kako studenti nižih godina imaju višu razinu tolerancije u odnosu na druge godine, a suprotno tome istraživanje Rezaeia, Vasheghani Farahania i Musaei Sejzeheia (2019) pokazuju da što su učitelji iskusniji, to jest stariji, oni su i tolerantniji. Prema tome, nema jednoznačnih rezultata istraživanja vezano uz toleranciju i dob te je moguće da zato nisu dobivene značajne razlike.

Praktične implikacije

S obzirom na dobivene rezultate koji su pokazali da sudionici imaju prosječnu i čak velik dio ispodprosječnu toleranciju, potrebno je na fakultetu održavati radionice u kojima će studenti biti u kontaktu i upoznati s različitim osobama te će se na taj način razvijati tolerancija, to jest aktivna tolerancija kojom pojedinac prihvaća stvarnost onakvom kakva jest. Učiteljski poziv zahtijeva suradnju s različitim ljudima, od učenika, stručnih suradnika do roditelja i zbog toga je važno da buduće učiteljice i učitelji budu tolerantni kako bi prihvaćali i poštovali tuđa mišljenja i stavove. Važno je da su učiteljice i učitelji tolerantni i zbog toga što su u današnjim razredima sve više uključena i djeca s posebnim potrebama i učitelji svojim ponašanjem prema njima daju primjer ponašanja ostaloj djeci. Ukoliko i dođe do iskazivanja netolerancije prema drugačijima, potrebno je reagirati i razgovarati o nastaloj situaciji. Nadalje, na samom početku studiranja studente učiteljskog usmjerenja bi trebalo ispitati kolika im je tolerancija i koje su im crte ličnosti istaknute kako bi se ovisno o rezultatima mogli usavršavati za taj poziv. Pokazalo se kako učitelji s većom razinom empatije i prosocijalnog ponašanja pozitivno utječu na prosocijalna ponašanja djece te je važno da buduće učiteljice i učitelji imaju razvijenu empatiju. Nadalje, za socijalne interese je potrebno imati razvijenu dimenziju ugodnosti pa bi se za učiteljski poziv trebale odlučiti osobe koje su sklone pregovaranju i suradnji, povjerenju, iskrenošću, altruizmu, skromnošću i suosjećajnošću te nesklone sukobima.

Metodološki nedostaci istraživanja i preporuke za buduća istraživanja

Dobivene rezultate ovog istraživanja potrebno je razmotriti s obzirom na metodološke nedostatke. Jedan od nedostataka je mali odaziv sudionika od očekivanog, odnosno 49,2%. Najprije se istraživanje trebalo provesti tipa papir – olovka na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku te se pretpostavlja da bi tada bio veći odaziv sudionika. No, prije početka samog istraživanja došlo je do pandemije COVID – 19 čime su zatvorene sve obrazovne ustanove. Tada se istraživanju pristupilo putem online upitnika. Otvara se pitanje zašto nisu željeli svi studenti sudjelovati. Postoji mogućnost da su u vremenskom razdoblju kada je upitnik poslan bili spriječeni ga ispuniti, a kasnije su jednostavno zaboravili ili su jednostavno bili prezasićeni online nastavom i novim uvjetima rada na koje su se trebali priviknuti. Nadalje, u istraživanju su se podatci prikupljali od studenata metodom samoprocjene. Moguće je da studenti nisu dovoljno objektivni u samoprocjeni, odnosno da precjenjuju ili podcjenjuju vlastitu toleranciju i osobine ličnosti. Moguće je i da im je situacija s COVID – 19 utjecala na samoprocjenu jer im je bila uskraćena sloboda kretanja, slobodno vrijeme su provodili sa svojim članovima obitelji pa su bili svjesniji ponašanja svojih bližnjih i manje tolerantni. Iako je istraživanje provedeno anonimno, postoji mogućnost da je sudionicima nakon nekog vremena ispunjavanje upitnika postalo „naporno“ jer je ispunjavanje upitnika zahtijevalo nešto više vremena te možda nisu bili u potpunosti koncentrirani i iskreni pri odgovaranju na tvrdnje. Također je bio premali broj muških sudionika, a nismo ih niti pitali jesu li oni mlađi i/ili stariji brat/sestra što se u prijašnjim istraživanjima pokazalo bitno za toleranciju. Štoviše, samo je 8 sudionika izjavilo da nema brata ili sestru što je premali broj da samo njih uspoređujemo u odnosu na one koji odrastaju uz barem jednog/u brata/sestru.

Buduća istraživanja trebala bi se usmjeriti na pridobivanje što većeg broja sudionika, posebice muških. Također bi buduća istraživanja trebala biti longitudinalnog tipa te bi mogla istraživati razvoj tolerancije i osobina ličnosti na početku studiranja i na završetku studija kako bi se uvidjelo tijekom razvitka te koliko fakultet doprinosi razvitku tolerancije i osobina ličnosti.

ZAKLJUČAK

Danas u svakodnevnom životu nailazimo na mnoge razlike među ljudima, a zbog razlika i straha od drugačijeg javljaju se i netolerantne osobe. Zbog toga je važno da buduće učiteljice i učitelji budu kompetentni razvijati toleranciju kod učenika i što prije ih upoznati s različitim kulturama i osobama. U ovom istraživanju provjereno je postoji li povezanost između tolerancije i različitih osobina ličnosti kod budućih učiteljica i učitelja. Provjereno je postoje li razlike u toleranciji kod onih sudionika koji nemaju ili imaju jednog brata ili sestru s obzirom na one sudionike koji dvoje ili više braće i/ili sestara te postoje li razlike u toleranciji kod sudionika nižih (1., 2. i 3.) i viših (4. i 5.) godina studija.

Rezultati istraživanja su pokazali kako nema statistički značajne povezanosti tolerancije s različitim osobinama ličnosti. Također se pokazalo kako nema razlika u toleranciji s obzirom na broj braće i/ili sestara te kako nema razlika u toleranciji s obzirom na godinu studija sudionika. Naime, nitko od sudionika nije imao izraženu visoku razinu tolerancije, većina njih imalo je izraženu prosječnu razinu tolerancije ($N = 70$). Ono što je zabrinjavajuće je to što je velik broj sudionika ($N = 53$) imalo iskazanu ispodprosječnu nisku razinu tolerancije što nikako nije očekivano s obzirom na studij koji pohađaju.

Zbog toga je važno što prije buduće učiteljice i učitelje upoznati s time što znači rad s djecom, stručnim suradnicima škole, roditeljima kako bi uvidjeli jesu li dovoljno kompetentni i tolerantni za taj poziv. Na fakultetu treba provoditi što više radionica s ciljem razvitka i poboljšanja razine tolerancije jer se u tom periodu okruženo osobama koje se razlikuju po podrijetlu, stavovima i vjerovanjima. U radionicama se potiče aktivna tolerancija koja je nemoguća bez empatije s kojom se razumije i uživljava u tuđe probleme i potrebe. Osim empatije, crte ličnosti koje bi buduće učiteljice i učitelji trebali imati su ekstraverzija, otvorenost prema iskustvu, savjesnost i ugodnost. Ako su buduće učiteljice i učitelji tolerantni, onda će i njihovi učenici koračati putem zajedništva i otvoreni prema različitostima.

POPIS LITERATURE

1. Costa, P. T., McCrae, R. R. (1992). The five-factor model of personality and its relevance to personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, 6 (4), 343 – 359.
2. Eisenberg, N., Mussen, P. H. (1989). *The Roots of Prosocial Behavior in Children*. New York: Cambridge University Press.
3. Dubovicki, S., Mlinarević, V., Velki, T. (2018). Istraživački pristupi i metodološki okviri u istraživanjima budućih učitelja. *Nova prisutnost*, 16 (3), 600 – 603.
4. Fulgosi – Masnjak, R., Igrić, Lj., Lisak, N. (2013). Roditeljsko poimanje tolerancije i primjena tolerancije u odgoju djeteta i suradnji s učiteljima. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 49, 23 – 36.
5. Hoffmann, M. L. (1977). Sex differences in empathy and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 84 (4), 712 – 722.
6. Ivon, H., Sindik, J. (2008). Povezanost empatije i mašte odgojitelja s nekim karakteristikama ponašanja i igre predškolskog djeteta. *Magistra Iadertina*, 3 (1), 21 – 38.
7. Karlović, D., Glavina Jelaš, I. (2015). *Teorije ličnosti i genetička istraživanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
8. Krapić, N. (2005). Dimenzije ličnosti petofaktorskog modela i radno ponašanje. *Psihologijske teme*, 14 (1), 39 – 55.
9. Krizmanić, M. (2015). *O toleranciji: Koliko smo tolerantni u obitelji, na poslu, u društvu*. Zagreb: V. B. Z.
10. Krizmanić, M., Kolesarić, V. (2003). *Tolerancija u svakidašnjem životu - psihologija tolerancije*. Zagreb: Naklada Slap.
11. Lacković – Grgin, K., Penezić, Z. (2017). *Ličnost: Razvojno – psihološka perspektiva*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
12. McCrae, R. R., Costa, P. T. (1999). A Five – Factor Theory of Personality. *Handbook of personality: Theory and research*, 2, 139 – 153.
13. Mount, M. K., Barrick, M. R., Stewart, G. L. (1998). Five-Factor Model of personality and Performance in Jobs Involving Interpersonal Interactions. *Human Performance*, 11 (2 – 3), 145 – 165.

14. N1 (2019). *Istraživanje HHO –a: Studenti humanističkih studija tolerantni prema drukčijima.* Preuzeto 20. svibnja 2020. s <http://hr.n1info.com/Znanost/a452319/Istrazivanje-HHO-a-Studenti-humanistickih-studija-tolerantni-prema-drukcijima.html>
15. Petz, B. (2001). *Uvod u psihologiju: psihologija za nepsihologe.* Jastrebarsko: Naklada Slap.
16. Raboteg – Šarić, Z. (1995). *Psihologija altruizma.* Zagreb: Alinea.
17. Rezaei, O., Vasheghani Farahani, M., Musaei Sejzehei, F. (2019). Relationship between novice versus experienced EFL teacher's Big Five personality traits and their ambiguity tolerance and risk taking. *Journal of Applied Research in Higher Education*, 11 (3), 342 – 351.
18. Tatalović Vorkapić, S. (2017). Osobine ličnosti i profesionalne kompetencije hrvatskih i slovenskih učitelja. U R. Čepić i J. Kalin (ur.), *Profesionalni razvoj učitelja: status, ličnost i transverzalne kompetencije* (str. 67 - 82). Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
19. UNESCO. (1995). *Declaration of Principles on Tolerance.* Preuzeto 7.7.2020. s https://wayback.archive-it.org/10611/20160805030622/http://www.unesco.org/webworld/peace_library/UNESCO/HRIGHTS/124-129.HTM/
20. Valeryevna Belasheva, I., Fedorovna Petrova, N. (2016). Psychological Stability of a Personality and Capability of Tolerant Interaction as Diverse Manifestations of Tolerance. *International Journal of Environmental & Science Education*, 11 (10), 3367 – 3384.